

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na obszarze województw: warszawskiego i m. st. Warszawy, białostockiego, lubelskiego, łódzkiego i kieleckiego z wyłączeniem powiatu olkuskiego na rok służbowy 1935/36.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) oraz rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej z dnia 26 listopada 1934 r. („Monitor Polski” Nr. 280, poz. 387), Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącego Wacława Preniera, Naczelnika Wydziału, jako przedstawiciela Ministerstwa Opieki Społecznej, Rady Michała Banaszkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych i Sędziego Sądu Okręgowego Jana Szląkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości, na posiedzeniach, odbytych w dniach 12, 13 i 15 grudnia 1934 r. w Warszawie, w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: warszawskim i m. st. Warszawie, białostockim, lubelskim, łódzkim i kieleckim z wyjątkiem powiatu olkuskiego — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych oraz biorąc pod uwagę sytuację materialną robotników rolnych oraz stan gospodarczy rolnictwa w Państwie

o r z e k ł a:

DZIAŁ I. ORDYNARJUSZE.

Zasady ogólne.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: fernali, luzaków, stróżów, pastuchów, polowych, karbowych, włodarzy i gumiennych.

U w a g a I. Karbowi, włodarze i gumienni otrzymują żyta w wysokości co najmniej o 1 kwintal więcej od fernali (§ 15 i 16).

U w a g a II. Stangretów (forsyów) i t. d. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

U w a g a III. Luzacy (ręczniacy), t. j. ordynariusze, do obowiązków których nie należy obrządzanie koni, otrzymują o 1 kwintal żyta

mniej w ordynarji od norm, przewidzianych w § 16 niniejszego działu, dostają 24 ary ziemi pod ziemniaki, kapustę i ogrodowiznę oraz 10 kwintali ziemniaków gotowych (§ 18), oraz mają prawo trzymać 1 krowę (§ 19). Jako luzak może być również ugodzony pomocnik pastucha i mleczarek, który może obrządzać parę koni służących do odwożenia mleka.

U w a g a IV. Inwalidzi, pracujący narówni z pozostałymi pracownikami z normalną zdolnością do pracy w rolnictwie, pobierają równe z nimi wynagrodzenie tak w gotówce, jak i w naturaljach. Inwalidzi o zmniejszonej zdolności do pracy mogą być godzeni na niższych warunkach.

§ 2. Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1 kwietnia 1935 r., a kończy się dnia 31 marca 1936 r. Obie strony obowiązują trzymiesięczne wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej dnia 31 grudnia 1935 r. Robotnikowi, któremu wymówiono pracę, pracodawca obowiązany jest wydać przy wymówieniu zaświadczenie o zwolnieniu (konotatkę). Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1935 r. włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę teje nie przedłuża. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej, lub też wyroków sądów państwowych, działających według kompetencji.

U w a g a: Konotatka winna zawierać imię i nazwisko pracownika, charakter jego pracy, czas i miejsce pracy, datę zwolnienia oraz podpis pracodawcy lub jego zastępcy.

§ 3. Zatargi wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcą a robotnikami regulują Komisje Rozjemcze bądź Sądy Państwowe, według kompetencji. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno: 1) pracodawcom wstrzymywać świadczeń, 2) pracownikom przerywać pracy.

U w a g a: W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinienia pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu i gotówce, w razie jednak wygrania sporu przez robotnika pracodawca winien wydać wstrzymane świadczenia wraz z dodatkiem miesięcznym w wysokości 2% od wstrzymanej należności.

§ 4. Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki orzeczenia niniejszego, są nieważne, z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w tem orzeczeniu.

W razie klęsk żywiołowych powiatowe Komisje Rozjemcze uprawnione są do orzekania o zmianie warunków, przewidzianych w orzeczeniu niniejszym, po otrzymaniu uprzednio opinii Ministerstwa Opieki Społecznej w przedmiocie istnienia dostatecznych podstaw do zmiany warunków w związku z rozmiarami klęski.

§ 5. Pracodawca winien wydać bezpłatnie pracownikom książeczki obrachunkowe, zawierające kontrolę wydawanej ordynarji i pensji wraz z potrąceniami i pisem powierzonych im inwentarzy. Książeczki te winny być podpisane przez pracodawcę lub jego zastępcę oraz pracowników. Poza tem pracodawca wydaje bezpłatnie robotnikom swego folwarku na ręce wybranego przez nich przedstawiciela jeden egzemplarz orzeczenia niniejszego.

U w a g a: Książeczki obrachunkowe złożone u pracodawcy nie powinny być dłużej przetrzymywane, niż dziesięć dni.

§ 6. Zawarcie indywidualnej umowy z ordynariuszem nie może być uzależnione od trzymywania przez niego psyłek.

Zony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywać się mogą na zasadzie osobnej umowy.

Czas pracy.

§ 7. Przeciętny czas pracy w rolnictwie w ciągu roku ustala się na dziewięć godzin 20 minut, przyczem rozkład godzin pracy ustala się według poniższej tabeli. Tabela ta ułożona jest na zasadzie czasu słonecznego, różniącego się od państwowego o 25 minut.

Tabela czasu pracy.

Miesiąc	Praca do południa	Przerwa na śniadanie	Przerwa obiadowa	Praca po południu	Przerwa na podwieczerek
Styczeń	8—12	—	1½	1½—4.00	—
Luty	7½—12	—	1½	1½—5.00	—
Marzec	1—10 11—20 21—31	—	1½	1½—5.30 1½—6.00 1½—6.30	—
Kwiecień	1—10 11—20 21—30	½	1½	1½—6.40 1½—7.00 1½—7.20	—
Maj	1—10 11—20 21—31	½	1½	1½—7.30 1½—7.50 1½—8.00	½
Czerwiec	1—10 11—20 21—30	½	2	2—8.20 2—8.20 2—8.30	½
Lipiec	1—10 11—20 21—31	½	2	2—8.30 2—8.20 2—8.00	½
Sierpień	1—10 11—20 21—31	½	2	2—7.50 2—7.30 2—7.00	½
Wrzesień	1—10 11—20 21—30	½	1½	1½—6.40 1½—6.20 1½—6.00	—
Październik	1—10 11—20 21—31	—	1½	1½—5.30 1½—5.20 1½—4.50	—
Listopad	7½—12	—	1½	1½—4.15	—
Grudzień	8—12	—	1½	1½—3.45	—

Robotnicy fernali mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, a to dla koniecznego obrządku inwentarza.

Za początek pracy rano i popołudniu uważa się wyjście z podwórza lub z naznaczonej zbiórki przed mieszkaniem pracowników, a za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej, niż 2 km od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej, w stosunku do każdego kilometra powyżej dwóch.

W razach pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych może być zmieniony, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

Na żądanie pracodawcy, w razie pilnej potrzeby, pracownicy są obowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę 35 gr. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania. Jeżeli pracodawca udzielił robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 50% dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników, pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza unormowanym wyżej czasem pracy, nie zaliczają się pastuchy, stróże nocni i dozorczy, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Wypłata za pracę w godzinach nadliczbowych winna być dokonywana w terminach miesięcznych zdołu.

Samowolne i nieuzasadnione opuszczenie roboty podczas godzin pracy oraz niestawienie się do pracy jest niedopuszczalne. Samowolne spóźnienie się jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia, jak przy nadgodzinach.

§ 8. Obrządek inwentarza odbywa się poza godzinami pracy, bez specjalnej dopłaty. Wstawianie do obrządku inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

Obrók, siano i t. p. karm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypianie w nocy w stajni oraz dyżury w dniu świątecznym obowiązują wszystkich fernali i luzaków bez specjalnej dopłaty.

Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziele i święta) i na ten czas zostaje zastąpiony przez innych, wyznaczonych w tym celu pracowników.

O ile luzakowi polecono czasowo obrządzać konie w zastępstwie fernala, to otrzymuje on za każdy dzień zastępstwa 30 gr.

Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikom worki i dopłaca im od hektara 20 gr. Prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych, gryzących, a zwłaszcza azotniaku wapna, nie mogą być zatrudnione kobiety; pracownicy zaś używani do ich siania mają otrzymać ochraniacze na oczy.

§ 9. Stróże nocni mają codziennie wolny czas do zakończenia robót przedpołudniowych. W czasie przerwy obiadowej obowiązują się do stróżowania. Po przerwie zaś otrzymują czas wolny, równy przerwie obiadowej, stosownie do tabeli czasu pracy (§ 7). Następnie stróże mogą być zatrudniani przy robotach koła inwentarza, w domu i t. p., z wyjątkiem czterech miesięcy: listopada, grudnia, stycznia i lutego. W miesiącach zaś od 1 października do 31 marca stróż otrzymuje kożuch dworski na czas warty, która nie może zaczynać się wcześniej, niż o godz. 18-ej (6-ej).

§ 10. Praca w dniu świątecznym może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenie za godzinę 45 gr. w gorzelniach i krochmalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr. 2, poz. 7) i również po tejże cenie.

§ 11. W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu nie powinny być wykonywane.

Stosunek wzajemny.

§ 12. Pracodawców oraz ich zastępców obowiązuje grzeczne traktowanie pracowników i ściśle przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie przewidzianych świadczeń i plac. Pracowników obowiązuje grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ściśle przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy odnoszących się do wykonywania obowiązków służbowych oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jako też dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

Delegat, mając zaufania (przedstawiciel robotników) nie może być gorzej traktowany od innych pracowników.

Warunki wynagrodzenia.

§ 13. Zgodnie z § 16 niniejszego działu ordynariusze pobierają płacę w gotówce kwartalnie zdołu i ordynarję.

Wypłata pensji winna następować nie później, niż dnia 7-go następnego miesiąca.

§ 14. Wysokość ordynarji dla poszczególnych województw i powiatów określa § 16 niniejszego działu. Ordynarję wydaje się zgóry i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału.

W razie niemożności wydania należnej ordynarji z powodu wnośków losowych lub w terminie na 1 lipca, ustalenie terminu ma nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron.

Zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone, w gatunku, jaki posiada majątek.

§ 15. W sprawie składu ordynarji postanawia się, co następuje:

a) pracownik otrzymuje 3, względnie 2 kwintale pszenicy, a to zgodnie z § 16 niniejszego działu;

b) conajmniej 9 kwintali otrzymuje w życie; c) resztę zboża, brakującą do ustalonej dla majątku normy ordynarji, wydaje się w jęczmień.

U w a g a I. Od pracodawcy zależy podwyższenie ilości wydawanego na ordynarję żyta zamiast jęczmienia ponad ustalone minimum.

U w a g a II. W majątkach, gdzie sieją groch w dostatecznej ilości, ordynariusze mogą żądać zamiast 1 kwintala pszenicy 80 kg grochu.

U w a g a III. W majątkach, gdzie sieją w dostatecznej ilości hreczkę, albo grykę, a nie sieją pszenicy, ordynariusze zażądają po 1 kwintalu hreczki albo gryki za każdy kwintal pszenicy.

U w a g a IV. W majątkach, gdzie nie sieją pszenicy, wydaje się żyto w stosunku za 1 kwintal pszenicy 1,3 kwintala żyta.

U w a g a V. Pracodawca może do 1 kwintala żyta lub w powiatach, w których w skład ordynarji wchodzi 3 kwintale pszenicy — do 1 kwintala pszenicy zastąpić cukrem według relacji ceny giełdowej zboża i ceny detalicznej cukru.

§ 16. Pensję i ordynarję na rok 1935/36 ustala się, jak następuje:

I kategoria: pensji 140 zł oraz ordynarji 15 kwintali w stosunku rocznym, obowiązuje w powiatach: jedrzejowski, kaliskim, kolskim, krasnostawskim, kutnowskim, łęczyskim, łódzkim, lubelskim, miechowskim, nieszawskim, opatowskim, pińczowskim, puławskim, radomskim, sieradzkim, wrocławskim, warszawskim i m. st. Warszawskie;

II kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 15 kwintali w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: blińskim, brzezińskim, ciechanowskim, częstochowskim, gostynińskim, grójeckim, hrubieszowskim, iłżeckim, konińskim, kozienickim, lipnowskim, lubartowskim, łaskim, łowickim, mińsko-mazowieckim, piotrkowskim, plockim, pułtuskim, radomskowskim, radomskim, rypińskim, sochaczewskim, słopnickim, tureckim, wieluńskim, woszczońskim i zamojskim;

III kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 14 $\frac{1}{2}$ kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: będzińskim, chełmskim, garwolińskim, janowskim, mławskim, opoczyńskim, płońskim, przasnyskim, rawskim, siedleckim, skierniewickim, sokolowskim, tomaszowskim, węgrowskim i zawierciańskim;

IV kategoria: pensji 110 zł oraz ordynarji 14 $\frac{1}{2}$ kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: biłgorajskim, kieleckim, końskim, lukowskim, makowskim, radzyńskim, radzyńskim i sierpeckim;

V kategoria: pensji 110 zł oraz ordynarji 13 $\frac{1}{2}$ kwintala w stosunku rocznym obowiązuje w powiatach: augustowskim, białostockim, bielskim, bielskim, łomżyńskim, grodzieńskim, ostrołęckim, ostrowskim, sokółskim, suwalskim, szczuczyskim, włodawskim, wołkowskim i wysoko-mazowieckim.

W powiatach: brzezińskim, gostynińskim, grójeckim, janowskim, jedrzejowski, kaliskim, kolskim, kutnowskim, lubartowskim, lubelskim, łęczyskim, łowickim, łódzkim, miechowskim, nieszawskim, opatowskim, pińczowskim, piotrkowskim, plockim, puławskim, radomskowskim, sandomierskim, sieradzkim, stopnickim, tureckim, warszawskim i m. st. Warszawie, wieluńskim i wrocławskim — ordynariusze otrzymują w składzie ordynarji 3 kwintale pszenicy (§ 15).

We wszystkich innych powiatach ordynariusze otrzymują w składzie ordynarji 2 kwintale pszenicy (§ 15).

U w a g a: W powiatach I, II, III, IV kategorii za obopólnym porozumieniem do 2 kwintali żyta lub jęczmienia może być wypłacone w gotówce łącznie z pensją.

§ 17. Pracodawcy są uprawnieni do przemienienia ordynarji na swój rachunek i wówczas z przewidzianej w § 16 ordynarji potrącają 1 $\frac{1}{2}$ kwintala żyta.

W wypadku dawania przemiału przez pracodawcę pracownikowi przysługuje prawo określenia, jaka ilość ordynarji ma być zmielona na pył, razówkę i kaszę.

Przemienienie ordynarji winno być dokonane najdalej w ciągu pierwszego miesiąca kwartału, za który wydaje się ordynarję.

Na rozkurz odlicza sobie młyn maksimum przy razówce 2%, przy pyłku i kaszy 5%.

Pozatem pobieranie innych opłat i miarek jest niedozwolone.

Ziemia pod ziemniaki.

§ 18. Ordynariusz otrzymuje 30 arów ziemi pod ziemniaki, kapustę i ogrodowiznę oraz 15 kwintali ziemniaków gotowych, zdrowych i suchych. Na zasadzie indywidualnej umowy wzamian

30 arów ziemi może być wydane 35 kwintali ziemniaków gotowych. Za obopólnym porozumieniem również zamiast 15 kwintali gotowych ziemniaków może być wydana odpowiednia ilość roboty.

Sadzenie ziemniaków winno odbywać się — jeżeli nie umówiono się inaczej w danym majątku — w połowie między początkiem a końcem sadzenia ziemniaków dworskich. Pole przeznaczone pod ziemniaki powinno być w takim samym stanowisku, jak pole przeznaczone pod ziemniaki dworskie. Przygotowanie mechaniczne ziemi pod ziemniaki i obróbka ich winny być takie same, jak ziemniaków dworskich. Zastrzeżenie, że wszystkie ziemniaki pracowników powinny być sadzone obok siebie w jednym miejscu.

O ile pracownik nie posiada sadzonek, może otrzymać takowe od pracodawcy w ilości potrzebnej do zasadzenia należnej roli; wówczas z przewidzianej w orzeczeniu ilości roli potrąca się przestrzeń ziemi, odpowiadając ilości wydanych kartofli.

Utrzymanie inwentarza.

§ 19. Ordynariusz ma prawo trzymać, stosownie do umowy indywidualnej, dwie lub jedną krowę z jednym przychowkiem do dwóch miesięcy, względnie może nie trzymać krowy. Zmiana w ciągu roku ustalonych indywidualną umową warunków trzymania inwentarza może nastąpić tylko w drodze obopólnego porozumienia.

Jeżeli ordynariusz umówił się:

1) że będzie trzymać jedną krowę, to otrzymywać będzie 120 litrów mleka w ciągu roku na okres zapuszczenia krowy;

2) że nie będzie trzymać krowy, to otrzymywać będzie po 2 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

W razie, gdy ordynariusz umówił się, że będzie trzymać dwie lub jedną krowę, a krowy tych nie trzyma, to pracodawca obowiązany jest wydać mu 4,5 arów ziemi pod ziemniaki lub 5 kwintali kartofli za każdą nietrzymaną krowę.

W majątkach, w których pracodawca stawia za warunek przy umowie, aby ordynariusz:

1) trzymał jedną krowę, to otrzymywać będzie 1 litr mleka dziennie;

2) nie trzymał wcale krowy, to otrzymywać będzie po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 4 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

O ile w czasie trwania umowy ordynariuszowi padną krowy, a odszkodowania za nie mu nie przyznano, to w wypadku, gdy:

1) z pośród trzymany dwu krowy padnie jedna — ordynariusz otrzymywać będzie w okresie zapuszczenia pozostałej krowy po 2 litry mleka dziennie, nie więcej wszakże, niż 120 litrów za cały ten okres;

2) padną dwie krowy, lub jeżeli trzyma jedną krowę, padnie ta krowa — ordynariusz otrzymywać będzie po 2 litry mleka dziennie w miesiącach zimowych i po 3 litry mleka dziennie w miesiącach letnich.

Przepis powyższy dotyczący wydawania mleka w razie padnięcia krowy nie ma zastosowania w razie wybicia krowy pracodawcy na skutek zarazy.

U w a g a I. Pracownik otrzymuje mleko świeże, niezbiierane.

U w a g a II. W razie niemożności wydania mleka, pracownik otrzymuje równoważnik w gotówce lub w życie, licząc 1 litr mleka równy 1 kg żyta.

Pracodawca daje utrzymanie dla krowy ordynariusza.

Utrzymanie dla bydła ma być latem na odpowiemieniu pastwisku takim, jak i dla bydła dworskiego (z wyjątkiem sztucznych pastewników i łąk kośnych), jednakże niekoniecznie wspólnie. Przy osobnym pastwisku daje pracodawca osobnego pastucha. W braku odpowiedniego pastwiska, bydło ordynariuszy otrzymywać będzie zieloną paszę w dostatecznej ilości lub 7 i pół kg kiszonych liści buraczanych lub 7 i pół kg kiszonych wytlóków albo pół kg suchych wytlóków na 1 sztukę dziennie, z wystarczającą ilością szezki. Podczas miesięcy zimowych, t. j. w okresie stabulacji, otrzymują pracownicy na sztukę bydła dziennie po 8 kg zdrowej szezki i plew zbożowych, z daniem wywaru lub pulpy. Tam, gdzie nie wyjada wywaru lub pulpy, pracownik otrzymuje na każdą sztukę 1 kwintal ziemniaków, albo 1 i pół kwintala innych okopowych miesięcznie, lub równoważnik w otrębach lub makuchach, albo 2 kwintale wytlóków niezepsutych (dółowanych) lub 15 kg wytlóków suchych, lub też stosowny równoważnik w koniczynie lub sianie, a mianowicie po 1,75 kg koniczyny lub po 2 kg siana na dzień i sztukę.

Zamiast wymienionych dodatków do szezki i plew zbożowych pracodawca może wyznaczyć pracownikowi 4,5 arów ziemi na każdą sztukę bydła, dość wcześniej jednak, aby pracownicy mogli zużytkować tę ziemię jednocześnie z sadzeniem

swoich ziemniaków. Słomę dla inwentarza otrzymują pracownicy w miarę potrzeby.

Pracodawca ubezpiecza obowiązkowo bydło pracownika od ognia. W wypadkach pożaru, wynikłego z winy lub nieostrożności pracownika, traci tenże prawo do pobrania odszkodowania za spalone, należące do niego bydło.

Wprowadzenie do dworskiej obory nowej sztuki bydła nie może nastąpić bez poprzedniego zezwolenia pracodawcy lub jego zastępcy, a to dla uniknięcia zarazy.

§ 20. Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej, w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone, trzymanie zaś gęsi, kaczek, gólebi, królików i t. p. zależy od obopólnej umowy.

Opał.

§ 21. Pracownik otrzyma 13 jednostek opalowych. Jednostka opałowa równa się:

10,2 metrom sześciennym przestrzennym torfu sztychlowego,

6,8 metrom sześciennym przestrzennym torfu deptanego,

5,1 metrom sześciennym przestrzennym torfu prasowanego,

2,5 kwintalów węgla,

1 kupce gałęzi wymiaru 1,75 metra szerokości, 1,75 metra wysokości i 2 metry długości.

Przy wydawaniu opału w drzewie obowiązują wydanie 12 metrów sześciennych przestrzennych drzewa szczapowego suchego, przyczem 1 metr sześcienny przestrzenny drzewa szczapowego równa się: 1,5 metra sześciennego przestrzennego karpiny rąbanej lub 1,25 metra sześciennego przestrzennego drzewa niesuchego.

Wybór materiału opałowego przysługuje pracodawcy, zastrzegając jednak, że przy wydawaniu węgla conajmniej 1/4 opału, a przy wydawaniu w innym materiale conajmniej 1/2 opału musi być wydane w szczapach.

Torf winien być wydany w normalnie suchym stanie i w przeciętnie dobrym gatunku.

Sprzedaż opału jest niedopuszczalna.

Mieszkanie.

§ 22. Mieszkanie pracownika musi się składać conajmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory.

Izby winny być wytynkowane, a conajmniej dokładnie wylepione, ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach.

W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby, pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapna niegaszonego do bielienia dostarcza pracodawca dwa razy do roku, w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone i piece doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1935 r. Mieszkania mają być ze szczelnymi dachami; tam, gdzie dachy są popsułe, muszą być naprawione w ciągu miesiąca letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

Pracodawcy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien oraz zastąpienie zgnitych cembrzyn nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewów w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zastąpione ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w czystości i porządku. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkanich nowowytwarzanych, powinna być urządzona łazienka.

W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzania kąpieli.

Pożądaniem jest, aby pracodawcy, mający w folwarkach elektryczność, wprowadzali ją do mieszkań pracowników. Koszty prądu płaci pracownik.

Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione. Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy wprowadzeniu się ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 23. Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladnej oborze, lub specjalnie przeznaczony na to budynek, oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał, nadto w miarę potrzeby słomę do sieniaków oraz w miarę możliwości ściółkę dla swego inwentarza, przyczem nawóz stanowi własność pracodawcy.

Ubezpieczenie.

§ 24. Do czasu wprowadzenia ubezpieczeń pogrzebowych, na wypadek śmierci pracownika, żona lub dzieci zmarłego mają otrzymywać przez pół roku: połowę pensji, połowę ordynarii, utrzymanie dla jednej krowy, pół ziemi pod ziemniaki i ziemniaków gotowych, jak również możliwość korzystania ze wszystkich innych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu na równi z innymi pracownikami. Jeżeli rodzina zmarłego pracownika posiada dwie krowy, to druga krowa otrzymuje w lecie paszę na pastwisku, w zimie sietkę; o ile posiada jedną krowę, a umowa przewiduje dodatek w mleku zamiast drugiej krowy, to dodatek ten zostaje obliczony w stosunku 10 litrów za każdy miesiąc przepracowany od 1 kwietnia 1935 r. przez zmarłego pracownika. Jeżeli ziemniaki zostały zasadzone przed śmiercią ordynariusza, rodzina zmarłego ma prawo do całego zbioru. Na koszty pogrzebu otrzymuje nadto tytułem zapomogi 25 zł i trumnę zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny równoważnik w gotówce.

Uwaga: Mieszkający razem członkowie rodziny zmarłego pracownika, korzystający z powyższej zapomogi, nie mogą chodzić do roboty poza obrębem folwarku, jeżeli przed śmiercią ordynariusza stałe się do niej nie zobowiązali i jeżeli pracodawca daje im zatrudnienie. Wynagrodzenie członków rodziny zmarłego ordynariusza za pracę nie może być niższe od cen, obowiązujących w folwarku dla danej kategorii robotników.

§ 25. Na wypadek śmierci żony pracownika otrzyma na tytułem zapomogi 20 zł, na wypadek śmierci dziecka 15 zł. We wszystkich wypadkach powyższych otrzyma także trumnę zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny równoważnik w gotówce.

§ 26. Na wypadek kalectwa lub śmierci robotnika, spowodowanej nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik, ewentualnie jego rodzina, korzystała w gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148) z pełnych świadczeń przewidzianych w niniejszym orzeczeniu do czasu polubownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracownika, bądź jego rodziny, nie mniej jednak, jak przez pół roku. Postanowienie niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego. Może być jednak zastąpione zatwierdzoną przez Ministerstwo Opieki Społecznej ogólną umową, regulującą wzajemne prawa i obowiązki pracodawców i pracowników na wypadek kalectwa lub śmierci pracownika z powodu nieszczęśliwego wypadku przy pracy.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

W celu uniknięcia nieszczęśliwych wypadków mają być wprowadzone ochraniacze przy wszystkich tych maszynach, do których zastosować się dadzą.

§ 27. Do czasu wprowadzenia ustawowego ubezpieczenia na starość pracodawcom nie wolno przy końcu roku służbowego wręczać konolatki tym ordynariuszom, rzemieślnikom i komornikom, którzy przepracowali na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat, oraz tym pracownikom dniówkowym, którzy przepracowali w danym gospodarstwie lub u danego pracodawcy 25 lat, w tem uprzednio przynajmniej 20 lat w charakterze ordynariusza i stracili całkowitą lub częściową zdolność do pracy z tytułu starości.

Powyższy okres 25 lat liczy się dla robotników dniówkowych, ordynariuszy, rzemieślników i komorników od ukończenia 18 roku życia.

Tytułem do zwolnienia tych pracowników nie może być niezdolność do pracy, lecz przewinięcia służbowe.

Pracownicy objęci niniejszym artykułem obowiązani są do wykonywania swych obowiązków w granicach swej zdolności do pracy, pomimo przepracowanych 25 lat.

W wypadku stwierdzonej zupełnej niezdolności do pracy z powodu starości, pracownik nie jest obowiązany do pracy i w tym wypadku świadczenia jego mogą być obniżone, jednak nie niżej, niż do połowy świadczeń ordynariusza.

Udowodnienie zupełnej niezdolności do pracy lub jej zmniejszenia ciąży na pracownika.

§ 28. Rezerwistom powołanym na ćwiczenia, lub w razie mobilizacji, wydaje się świadczenia zgodnie z obowiązującymi w tej mierze ustawami i nie uważa się tego za przerwę w pracy (do § 27 niniejszego działu).

Szkoły i ochronki.

§ 29. Pracodawcy opłacają początkową naukę dzieci pracowników tam, gdzie to wymaga osobnych dopłat. Poza tem pracodawcy utrzymują ochronkę dla dzieci w wieku od lat 4 do 7 w folwarkach, w których liczba tych dzieci przekracza 20. O ile pracodawca złożył ochronkę, a dzieci pracowników w liczbie conajmniej 15 do

ochronki w ciągu trzech miesięcy nie uczęszczają, pracodawca założoną ochronkę likwiduje, a koszt trzymiesięcznego utrzymania ochroniarki dzieli pomiędzy wszystkich ordynariuszy, którzy, mając w tym wieku dzieci, tychże do ochronki nie posyłali. Inspektor pracy w porozumieniu z inspektorem szkolnym rozstrzyga, czy przyczyną do otworzenia ochronki jest brak lokalu.

W razie uchylecia się pracodawcy od wykonania przepisów niniejszego paragrafu obowiązany on będzie płacić na ręce właściwego inspektora szkolnego na rzecz oświaty robotników rolnych danego powiatu sumę odpowiadającą kosztom utrzymania ochronki i ochroniarki w ciągu roku służbowego.

Osiągniętym w tej drodze funduszem rozprządza komisja, złożona w równej liczbie z przedstawicieli organizacji zawodowych pracodawców i pracowników pod przewodnictwem inspektora szkolnego przy współudziale właściwego inspektora pracy.

Prawo występowania o wykonanie niniejszego paragrafu przysługuje pracownikom danego folwarku i właściwemu inspektorowi pracy.

Urlopy.

§ 30. Pracownik otrzymuje w ciągu roku 12 dni urlopu w dni nieswiąteczne (święta obowiązują zgodnie z wydanymi w tej mierze ustawami), bez potrącenia świadczeń. Pracownik może zażądać w czasie zimy urlopu nieprzerwanego do 6 dni, przytem jednocześnie nie więcej, niż jeden z folwarku.

Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych pisemnym wezwaniem związków zawodowych, w tych bowiem wypadkach pracodawca winien jest zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu.

W czasie pilnych robót, jak siewy, żniwa, sianokosy i kopanie, urlopy mogą być wydawane w wypadkach wyjątkowo pilnych. Wyjazdy na skutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

Strawne.

§ 31. Pracownikowi wyslanemu w drogę należy się tytułem strawnego za dobę 1.60 zł, za obiad 80 gr, za kolację 60 gr. Dobę liczy się od 16 godzin wzwzdy.

Opóźnienie posiłku o dwie godziny nie pociąża za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

Furmanki.

§ 32. Pracownicy otrzymują:

- 1) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;
- 2) do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;
- 3) po księdza — z chrztem, ślubem i pogrzebem.

Fornalowi, jadącemu wyslaną w interesie pracowników furmanką, w dni powszednie czy to świąteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni świąteczne po doktora, do kościoła i t. p.

Wyjazdy, noszące wyraźnie charakter wyjazdów prywatnych pracodawcy poza godzinami pracy, winny być wynagradzane, jak praca poza godzinami służbowymi (§§ 7 i 10).

Pracownicy otrzymują furmankę po lekarza i akuszerkę, oraz wspólną:

- 1) jedną na kwartał do najbliższego miasta w dniu targowym;
- 2) jedną na miesiąc w dzień świąteczny, wybrany przez pracowników do najbliższego miasta, względnie stacji kolejowej, według wyboru pracowników.

Uwaga: W razie nieuzasadnionej odmowy dania furmanki w dniu przez pracowników wybranym pracownikom przysługuje zwrot faktycznych kosztów za wynajętą furmankę; za uzasadnioną odmowę uważa się wyjątkową niemożność gospodarczą dania furmanki w dniu przez pracowników wybranym.

Zawiadomienie o wolnych miejscach.

§ 33. Wszyscy właściciele ziemscy obowiązani są zawiadomić do dnia 15 marca 1936 r. oddzielne urzędy pośrednictwa pracy zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi, jakoteż o każdym wolnym miejscu.

DZIAŁ II. RZEMIESLNICZY.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś stron: kowali, stelmachów, stolarzy, slusarzy, mechaników, szoferów folwarcznych,

ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. stałych, wykwalifikowanych robotników, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2. Obowiązują następujące paragrafy działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 7, 10, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 i 33.

§§ 7 i 10 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy i uwaga II niniejszego paragrafu, nie dotyczą ogrodników, chmielarzy, rybaków, mechaników i t. p., których charakter zajęcia powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

Uwaga I. W mieszkaniach dwuizbowych normy opalu podnoszą się o 30%.

Uwaga II. Rzemieślnik za godziny nadliczbowe otrzymuje wynagrodzenie przewidziane dla ordynariuszy za pracę w dni świąteczne (§ 10 działu I).

Uwaga III. § 17 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z tym, że pracodawca ponosi koszty przemianu lub zmian dołaję 10% ordynarji w życie.

§ 3. § 2 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje, z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów stosownie do danego fachu.

§ 4. Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zmiany pewnych świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zmiany, może być ona dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron, przy pośrednictwie inspektora pracy, wreszcie w drodze rozjemczej.

§ 5. Wynagrodzenie w gotówce i w naturaljach pozostaje na rok 1935/36 w tym samym stosunku procentowym do wynagrodzenia ordynariuszy, jak i ustaliły powiatowe komisje polubowne na rok 1922/23.

DZIAŁ III. KOMORNICY I KOMORNICE.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony komorników i komornic. W rozumieniu niniejszego orzeczenia za komorników uważa się pracowników folwarcznych, zgodzonych na cały rok, otrzymujących dworskie mieszkanie lub równoważnik komornego oraz naturalja i wynagrodzenie gotówkowe za dzień pracy według niniejszego orzeczenia.

Robotnicy rolni z pełną zdolnością do pracy, o ile stale pracują i wykonywują te same czynności, co ordynariusze, choćby nawet pod inną nazwą byli ugodzeni, winni być wynagrodzeni na równi z ordynariuszami danego folwarku.

Komorników, ugodzonych rocznie, obowiązują przepisy minimum 170 dni w miesiącach: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień i październik, oraz 100 dni w miesiącach: listopad, grudzień, styczeń, luty i marzec.

§ 2. Komornik zdolny do wszystkich robót, a więc także i do kosy, otrzymuje w powiatach I kategorii płacy dla ordynariuszów (§ 16 działu I) w gotówce za dzień pracy 1,00 zł w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,70 w ciągu 5 miesięcy zimowych (§ 1 niniejszego działu). W powiatach II i III kategorii — za dzień pracy po złotych 0,90 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,60 w ciągu 5 miesięcy zimowych, a w powiatach IV i V kategorii za dzień pracy po zł 0,85 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,55 w ciągu 5 miesięcy zimowych.

Pozostali komornicy, nie posiadający wyżej wymienionych pełnych zdolności do pracy, otrzymują w gotówce za dzień pracy w powiatach I kategorii płacy dla ordynariuszów po zł 0,50 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,35 w ciągu 5 miesięcy zimowych, w powiatach II i III kategorii po zł 0,45 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,30 w ciągu 5 miesięcy zimowych, IV i V kategorii po zł 0,40 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,30 w ciągu 5 miesięcy zimowych.

Komornice otrzymują wynagrodzenie w gotówce za dzień pracy w wysokości 60% wynagrodzenia gotówkowego komornika, nie posiadającego pełnych zdolności do pracy. Wypłaty gotówkowe dla komorników uskuteczniają się w tych samych terminach, jak dla stałych robotników dniówkowych.

Uwaga: Komornicy i komornice pracują wedle tabeli czasu pracy. Za pracę poza tabelą komornicy otrzymują zapłatę o 50% wyższą od przeciętnego pełnego zarobku godzinowego dorosłych pracowników dziennych mężczyzn, względnie kobiet, zgodzonych na rok.

§ 3. Komornik i komornica otrzymują połowę tej ilości ordynarji, jaką otrzymuje ordynariusz. W sprawie składu ordynarji pozostaje stosunek procentowy ilości pszenicy, żyta i jęczmienia, przewidziany dla ordynariuszy. Ordynarję wydaje się zgóry i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału. W razie niemożności wydania całej należnej ordynarji w dniu 1 lipca 1935 r. obowiązuje wydanie połowy tejże, resztę zaś wydać trzeba z pierwszego omlotu przed

1-szym września; zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jaki posiada majątek. Komornik ma prawo w razie istotnej potrzeby kupować zboże u pracodawcy po cenach przystępnych w ilości, zależnej od liczebności swojej rodziny.

§ 4. Komornik otrzymuje połowę tej przestrzeni ziemi pod ziemniaki i ziemniaków gotowych, jaką otrzymuje fernal i to na zasadach, przewidzianych w § 18 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 5. Komornikowi i komornicy wolno trzymać na warunkach § 19 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, jedną krowę z przychówkiem do dwóch miesięcy.

§ 6. Oprócz powyższego obowiązują §§ 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 i 33 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Uwaga I: Z § 8 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje tylko ustęp o nawozach sztucznych.

Uwaga II: § 17 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z tym, że pracodawca, dający przemiał, potrąca 75 kłb żyta z należnej ordynarji.

Uwaga III: § 22 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie obowiązuje, jeżeli komornicy zostali ugodzeni pod warunkiem jednego mieszkania na więcej, niż jedną rodzinę. Dozwolone jest jednak umieszczenie dwóch rodzin w jednym mieszkaniu tylko wtedy, jeżeli te dwie rodziny razem składają się najwyżej z dwóch osób dorosłych (jednej plici) i czwórki dzieci. W tym wypadku opał wydaje się w myśl § 21 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz nie na rodzinę, a na mieszkanie.

DZIAŁ IV.

Stali robotnicy dniówkowi.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony stałych robotników dniówkowych z pełną zdolnością do pracy, a mianowicie: domowników ordynariuszy i domowników komorników oraz domowników rzemieślników, o ile ci ostatni wykonywują zwykle roboty rolne.

Powyżsi domownicy, ugodzeni jako stali robotnicy dniówkowi, pracują według tabeli czasu pracy (§ 7 dz. I) i pobierają za dzień pracy wynagrodzenie, określone w niniejszym orzeczeniu.

§ 2. Jeżeli z domownikami luzaka zostanie zawarta umowa o pracę w folwarku w charakterze stałego robotnika dniówkowego kat. III i umowa ta jest przez robotnika dniówkowego wykonywana, naówczas luzak otrzymuje wynagrodzenie fernala.

§ 3. Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z domownikami lub też, o ile idzie o małoletnich, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe, codzienne zatrudnienie, a pracownik stale uczęszcza do pracy.

Jeżeli pracodawca nie dostarczy domownikowi pracy, winien mu zapłacić zarówno w gotówce, jak w naturaljach, tak, jak za dzień przeprowadzany. Pracodawca nie jest obowiązany dostarczać pracy w dni ulewne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi zaś te dni wliczają się do obowiązkowego minimum. Pracownik winien przeprowadzać co najmniej 120 dni w ciągu sześciu miesięcy zimowych i co najmniej 140 dni w ciągu sześciu miesięcy letnich, z wyjątkiem pracowników do lat 16-tu, w stosunku do których obie strony obowiązują minimum 15 dni w miesiącu.

Pracownik III kategorii może być godzony do wykonania prac sezonowych (minimum 20 dni w miesiącu).

Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym lub upoważnionym do tego przez pracodawcę, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci normę dzienną żyta. Pracownik winien uprzedzić pracodawcę, jeśli nie może stawić się następnego dnia do pracy.

Ci domownicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcą, zgodnie z niniejszym orzeczeniem, pracować mogą poza folwarkiem przed wygaśnięciem terminu trwania umowy najmu tylko za zgodą pracodawcy.

§ 4. Obowiązują następujące §§ działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 7, 11, 12, odnośny ustęp §§ 27, 31 i 8 w punkcie o nawozach sztucznych.

§ 5. Na żądanie pracodawcy, w razie potrzeby, pracownicy są obowiązani do pracy poza czasem, określonym w § 7 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 50% wyższych od normalnego wynagrodzenia, tak w naturaljach, jak i w gotówce. Za spóźnienie się do pracy stosowane będą potrącenia

w tym samym stosunku. Samowolne opuszczanie roboty podczas godzin pracy jest niedopuszczalne. Praca w dni świąteczne może być wykonywana na li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 100% wyższym od normalnego wynagrodzenia, tak w naturaljach, jak i w gotówce.

§ 6. Ustala się trzy kategorie robotników dniówkowych:

Kategoria I — do lat 16;

Kategoria II — wszystkie dziewczęta ponad lat 16 i chłopcy od lat 16 do 18;

Kategoria III — chłopcy od lat 18, zdolni do wszystkich robót i do kosy.

§ 7. Warunki wynagrodzenia stałych robotników dniówkowych ustala się, jak następuje:

I. W naturaljach:

1) Żyła otrzymują dziennie za dzień pracy:

Kategoria I — 1 kg,

Kategoria II — 1½ kg,

Kategoria III — 2 kg.

Żyło wydaje się kwartalnie zdołu, przyczem na 1 lipca może być wydana połowa należnej ilości żyta, druga zaś połowa będzie wydana po zmianach.

2) Kartofli otrzymują rocznie:

Kategoria I — 8 kwintali,

Kategoria II — 12 kwintali,

Kategoria III — 16 kwintali.

Wydawanie kartofli uskutecznia się co pół roku zdołu w terminach: 1 października 1935 r. i 31 marca 1936 r.

W wypadkach wydawania roli pod ziemniaki wydaje się dla I kategorii 7 arów ziemi, dla II kategorii 10 arów ziemi i dla III kategorii 14 arów ziemi.

W razie porzucenia pracy ze złej woli przez stałego robotnika dniówkowego przed końcem roku, sprzęt pola, wydanego mu pod ziemniaki zamiast gotowych kartofli, należy do pracodawcy, za zwrotem ilości kartofli użytych do sadzenia, również połowa żyta, należnego pracownikowi w końcu kwartału, przechodzi na własność pracodawcy.

Koszty przemianu ponosi pracodawca lub wydaje zmian 10% wydanej ilości żyta.

II. W gotówce według poniższej tabeli.

POWIATY	Wynagrodzenie dzienne gotówkowe dla					
	I kat.		II kat.		III kat.	
	w mies. zimow.	w mies. letnich	w mies. zimow.	w mies. letnich	w mies. zimow.	w mies. letnich
Z i o t y c h						
1. Warszawa miasto i powiat, Będzin, Błonie, Cichanów, Gostynin, Grójec, Kalisz, Kutno, Lublin, Łask, Łęczycza, Łódź, Łowicz, Nieśzawa, Płock, Pułtusk, Sochaczew, Włocławek i Zawiercie.	0,45	0,70	0,65	1,00	0,70	1,10
2. Brzeziny, Częstochowa, Garwolin, Hrubieszów, Ilza, Jędrzejów, Kielce, Kolo, Konin, Końskie, Korzenice, Krasnostaw, Lipno, Lubartów, Łomża, Łuków, Maków, Miechów, Minsk Mazowiecki, Miawa, Opatów, Opoczno, Piotrków, Pinczów, Pionsk, Puławy, Radom, Radzyń, Radomsko, Radzymiń, Rawa, Rypin, Sandzisz, Siedlce, Sieradz, Sierpc, Skierniewice, Stąporków, Turek, Wieluń, Włodawa, Włoszczowa i Zamość.	0,40	0,60	0,55	0,90	0,65	0,95
3. Augustów, Biela, Białyсток, Belsk, Filtoraj, Chelm, Grodno, Ostrołęka, Ostrow, Przasnysz, Sokółka, Sokółów, Suwałki, Szczuczyn, Tomaszów, Węgrów, Wolkowsk i Wysokie Mazowieckie.	0,35	0,50	0,50	0,80	0,60	0,90

Uwaga: Jako miesiące letnie uważa się kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień; pozostałe, jako zimowe.

Wypłaty gotówkowe stałym robotnikom dniówkowym uskuteczniają się co miesiąc zdołu.

§ 8. W gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148), na wypadek kalectwa, spowodowanego nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik korzysta z pełnych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu do czasu polubownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracowników, bądź ich rodzin, nie mniej jednak, jak przez pół roku, przyczem za podsta-

wę obrachunku przyjmuje się minimum dni pracy, ustalone w § 5 niniejszego działu. Postanowienie niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

DZIAŁ V. ROBOTNICY SEZONOWI.

§ 1. Orzeczenie niniejsze obowiązuje z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony robotników sezonowych w rolnictwie.

§ 2. Za robotników sezonowych, w znaczeniu niniejszego orzeczenia, uważa się tych robotników, którzy się kontraktowo obowiązują do robót rolnych w sezonie od dnia zakontraktowania ich aż do ukończenia wszystkich robót polnych, względnie wszystkich wykopków i którzy mieszkają u pracodawcy we wspólnych koszarach, przeznaczonych dla robotników sezonowych.

§ 3. Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 7 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, wynagrodzenie zaś za nadgodziny ustala się dla kategorii I i II robotników sezonowych w wysokości, określonej dla kategorii II i III stałych robotników dniówkowych (§ 5 działu IV), a dla kategorii III robotników sezonowych 15% więcej, niż dla kategorii III robotników dniówkowych.

§ 4. Ordynarię otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo.

Ordynarja składa się:

z 15 kg ziemniaków,

z 7 litrów mleka zbieranego lub 3¼ niezble-

ranego,

z 3¼ kg chleba,

z 1/8 kg kaszy,

z 1 kg grochu,

z 1 kg mąki,

z 1/4 kg soli.

Wymiana na inny gatunek żywności jest za obopólnem porozumieniem dozwolona. W majątkach, które grochu nie sieją, może być wzamian niego przez pracodawcę wydana kasza lub mąka.

Gotowanie stawy odbywa się na koszt pracodawcy.

§ 5. Poza ordynariją otrzymuje robotnik sezonowy wynagrodzenie gotówkowe:

MIEJSCOWOŚĆ	Płaca dzienna kategorii robotników sezonowych w złotych		
	I kat.	II kat.	III kat.
1. Woj. warszawskie i m. st. Warszawa z wyłączeniem powiatów: Radzymin, Mińsk Maz., Przasnysz, Maków i Sierpc; woj. łódzkie oraz powiaty: Będzin, Zawiercie i Częstochowa woj. kieleckiego	1.00	1.20	1.35
2. Woj. kieleckie z wyłączeniem powiatów: Będzin, Zawiercie i Częstochowa woj. lubelskie z wyłączeniem powiatów: Węgrów, Sokółów, Biała, Radzyń, Włodawa, Chełm, Tomaszów i Biłgoraj, oraz powiaty: Radzymin, Mińsk Maz., Przasnysz, Maków i Sierpc woj. warszawskiego	0.90	1.10	1.25
3. Woj. białostockie oraz powiaty: Węgrów, Sokółów, Biała, Radzyń, Włodawa, Chełm, Tomaszów i Biłgoraj woj. lubelskiego	0.80	1.00	1.15

U w a g a: Jako kategorie robotników rozumie się: kategoria I — wszystkie kobiety ponad lat 16 i mężczyźni od lat 16 do 18; kategoria II — mężczyźni od lat 18 do lat 21; kategoria III — mężczyźni ponad 21 lat, zdolni do wszystkich robót i do kosy.

§ 6. Obowiązują następujące paragrafy działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 7, 10, 11, 12, 31 i 8 w punkcie o nawozach sztucznych.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1935 r. do dnia 31 marca 1936 r.

Działo się w Warszawie dnia 15 grudnia 1934 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Opieki Społecznej:
(—) *W. Premier.*

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych:
(—) *M. Banaszkiewicz.*

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:
(—) *J. Szląkiewicz.*